

Instagram: stela_knjige
Facebook: stela
www.stelaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA

Kristin Hannah

The Nightingale

Copyright © 2015 by Kristin Hannah

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2021

ZA IZDAVAČA

Marko Sabovljević

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Marina Sabovljević

UREDNIK IZDANJA

Tea Jovanović

LEKTURA I KOREKTURA

Agencija TEA BOOKS

SLOG I PRELOM

Stevan Šormaz

DIZAJN KORICE

Sara Vranić

ŠTAMPA

Alpha print, Zemun

TIRAŽ

1.000

IZDAVAČ

Publik praktikum

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA

2021

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

ISBN 978-86-6035-836-5
COBISS.SR-ID 37959689

KRISTIN HANA

SLAVUJ

Sa engleskog prevela
Jana Tufegdžić

Stēla

*Posvećeno Metjuu Širu. Prijatelju. Mentor. Šampionu.
Nedostaješ nam.
I Kejli Novoj Hani, najmlađoj zvezdi na našem nebu.
Dobro došla, mala moja devojčice.*

1.

*9. april 1995.
Obala Oregona*

Ako sam išta naučila tokom ovog dugog života, to je sledeće: u ljubavi otkrivamo kakvi želimo da budemo, u ratu otkrivamo ko smo. Mladi danas žele da znaju sve o svakome. Misle da će pričajući o problemu rešiti problem. Moja generacija je ćutljivija. Mi razumemo vrednost zaborava, draž počinjanja iz početka.

Doduše, u poslednje vreme sve češće razmišljam o ratu i o svojoj prošlosti, o onima koje sam izgubila.

Izgubila.

Zvuči kao da sam ih negde zaturila, ostavila ih negde gde im nije mesto, okrenula se i otišla previše rasejana da zapamtim gde.

Oni nisu izgubljeni, niti su na nekom boljem mestu. Njih više nema. Sad kad se bližim kraju, znam da bol, kao i kajanje, ulaze u naš DNK i ostaju s nama zauvek.

Tokom meseci nakon smrti mog muža i moje dijagnoze vidno sam ostarila. Koža mi je smežurana kao izgužvan voštan papir koji je neko pokušao da izravna i ponovo upotrebi. Oči me često izdaju – u mraku, kada blesnu farovi, kada pada kiša. Uznemirujuće je to što više ne mogu da se pouzdam u svoj vid. Možda upravo zato sve češće gledam unazad. Prošlost nudi jasnu sliku koju u sadašnjosti više ne vidim.

Želim da mislim da me čeka mir kada umrem, da ću videti sve one koje sam volela i izgubila, da će mi biti oprošteno.

Ali znam da to ne ide tako, zar ne?

Moja kuća, koju je pre više od sto godina sagradio moćni baron drvne industrije i nazvao je *Vrhovi*, sada je na prodaju i spremam se za selidbu jer moj sin misli da je tako najbolje.

Stara se o meni koliko može i trudi se da mi u ovako teškim danima pokaže koliko me voli, zbog čega i trpim njegovu preteranu brigu. Kao da mi je bitno gde ću da umrem. A to je zapravo suština. Gde ću da živim, više nije važno. Život na obali Oregona, koji je otpočeo pre skoro pedeset godina, sada pakujem u kutije. Nema mnogo toga što želim da ponesem. Ali ipak ima nešto.

Hvatam viseću ručku kojom se otvaraju stepenice tavana i one se spuštaju s tavanice poput gospodina koji mi pruža ruku.

Dok se penjem, klimave stepenice mi podrhtavaju pod nogama. Na tavanu zaudara na ustajali vazduh i bud. Jedna jedina sijalica visi sa tavanice. Povlačim vrpцу i palim svetlo.

Imam utisak da se nalazim u trupu starog parobroda. Zidovi su obloženi širokim drvenim daskama, između kojih vise navoji paučine i presijavaju se srebrnastim sjajem. Tavanica je toliko kosa da mogu da stojim uspravno samo u sredini potkrovlja.

Vidim stolicu za ljuljanje koju sam koristila kad su mi unučići bili mali, zatim staru kolevku, a tu je i rasklimani drveni konjić za ljuljanje na zardalim oprugama i stolica koju je moja ćerka farbala tokom bolesti. Uza zid su poredane obeležene kutije: „Božić“, „Dan zahvalnosti“, „Uskrs“, „Noć veštica“, „Fino posuđe“, „Sport“. U tim kutijama su stvari koje više i ne koristim, ali nemam srca da se rastanem od njih. Priznanje da za Božić neću kititi jelku za mene znači odustajanje, jer nikad nisam volela da

se rastajem od onoga što mi je drago. Ono što tražim gurnuto je u čošak: stari putni kovčeg oblepljen nalepnicama s putovanja.

Uz mnogo muke dovlačim težak kovčeg do sredine tavana, tačno ispod viseće sijalice. Pokušavam da kleknem pored njega, ali osećam toliko oštar bol u kolenima da moram da sednem na pod.

Prvi put u poslednjih trideset godina podižem poklopac kovčega. Kutija na vrhu je puna uspomena iz vremena kad su mi deca bila mala. Cipelice, glineni otisci šaka, crteži ljudi nalik na Čiča Gliše i nasmejanih sunaca, đачke knjižice, fotografije sa plesnog nastupa.

Vadim kutiju i spuštam je sa strane.

U dnu kovčega uspomene su natrpane bez reda: nekoliko izbledelih dnevnika u kožnim povezima, svežanj starih razglednica uvezanih plavom satenskom trakom, kartonska kutija sa ulubljenim čoškom, komplet malih knjiga poezije Žilijena Rosinjola, i kutija od cipela sa stotinama crno-belih fotografija.

Na vrhu se nalazi požutelo i izbledelo parče papira.

Ruke mi drhte dok ga uzimam. To je *carte d'identité*, isprava iz rata. Vidim mladu ženu na maloj slici veličine za pasoš. *Žilijet Žervez*.

– Mama?

Čujem sina kako se penje škripavim drvenim stepenicama u ritmu otkucaja mog srca. Da li me je već dozivao?

– Mama? Nije trebalo da se penješ ovde. Pobogu! Stepenece nisu stabilne. – Prilazi i staje pored mene. – Jedan pad i...

Spuštam mu ruku na nogavicu i blago odmahujem glavom. Ne mogu da ga pogledam. – Nemoj. – To je sve što mogu da izustim.

Spušta se na kolena i seda. Osećam lagan, opojan miris njegovog losiona posle brijanja, a i miris duvana. Popužio je krišom cigaretu napolju. Te navike se rešio još pre nekoliko decenija,

ali joj se vratio nakon moje poslednje dijagnoze. Nema razloga da naglas negodujem. On je lekar. Zna i sâm.

Osećam poriv da vratim ispravu u kovčeg, zalupim poklopac i ponovo sve sakrijem, što sam oduvek i radila.

Sada umirem. Ne brzo, istina, ali ni sporo, i osećam potrebu da se osvrnem na život koji sam proživela.

– Mama, ti plačeš.

– Jel’?

Želim da mu kažem istinu, ali ne mogu. Zbog te slabosti osećam stid. U ovim godinama ne bi trebalo ničega da se plašim – pogotovo ne sopstvene prošlosti.

Kažem samo: – Želim da ponesem ovaj kovčeg.

– Prevelik je. Prepakovaću ono što želiš da ponesesh u manje kutije.

Smešim se na njegov pokušaj da mi određuje šta ću i kako ću. – Volim te i ponovo sam bolesna. Zato ti dozvoljavam da mi soliš pamet, ali još nisam umrla. Želim da ponesem ovaj kovčeg sa sobom.

– Ne vidim zašto ti treba bilo šta odatle. Unutra su samo naši crteži i druge gluposti.

Da sam mu još davno rekla istinu, ili da sam više plesala, pila i pevala, možda bi mogao da vidi mene a ne samo svoju staru dobru mamu. Sviđala mu se moja površna strana. Uvek sam mislila da je to ono što želim: da me vole i dive mi se. Sada mislim da bih možda ipak više volela da me poznaju.

– Posmatraj to kao moju poslednju želju.

Vidim da želi da mi kaže da ne govorim tako, ali se plaši da će ga glas izdati. Pročistio je grlo. – Pobedila si bolest već dva puta. Pobeđićesh je ponovo.

Oboje znamo da to nije istina. Nisam najsigurnija na nogama i slaba sam. Bez pomoći medicine ne mogu ni da spavam ni da jedem. – Naravno.

– Samo želim da budeš dobro.

Smešim se. Amerikanci su nekad tako naivni.

Nekada sam i ja bila tako poletna. Mislila sam da su svi ljudi dobri. Ali to je bilo davno.

– Ko je Žilijet Žervez? – pita Džulijan a ja sam malo zatečena što čujem to ime iz njegovih usta.

Sklapam oči i u mraku koji miriše na plesan i minule živote vraćam se u daleku prošlost, na drugi kontinent. Protiv svoje volje – ili ipak u skladu s njom, ko bi više znao? – sećam se.

2.

*Svetla se gase u čitavoj Evropi;
za našeg života nećemo dočekati da ih ponovo vidimo.*

Ser Edvard Grej, o Prvom svetskom ratu

*Avgust 1939.
Francuska*

Vjan Morijak je iz hladne kuhinje sa zidovima prekrivenim štuko dekoracijom izašla u dvorište ispred kuće. Tog divnog letnjeg jutra u dolini Loare sve je bilo u punom cvatu. Beli čaršavi lelujali su na povetarcu dok su se ruže poput smeha valjale uz stari kameni zid koji je sakrivao njeno imanje od puta. Par vrednih pčela zujao je među cvetovima dok se u daljini čulo meko brektanje voza prekinuto zvonkim smehom devojčice.

Sofi.

Vjan se nasmešila. Njena osmogodišnja ćerka je verovatno trčala kroz kuću terajući oca da je juri dok su se spremali za subotnji izlet.

– Ćerka ti je nemilosrdna – rekao je Antoan kada se pojavio na vratima.

Dok je koraćao k njoj, crna zaglađena kosa mu se presijavala na suncu. Tog jutra je obrađivao nameštaj – brusio je stolicu koja je već bila glatka kao saten – i lice i ramena bili su mu zasuti finom prašinom od drveta. Bio je krupan, širokih ramena

i grubih crta lica s tamnim čekinjama koje su zahtevale stalnu brigu kako ne bi prerasle u bradu.

Zagrlio ju je i privukao sebi. – Volim te, Vi.

– I ja tebe.

Ništa nije bilo toliko istinito kao to. Volela je sve kod tog muškarca, njegov osmeh, mrmljanje u snu, smeh posle kivanja i pevanje opera tokom kupanja.

Zaljubila se u njega pre petnaest godina u školskom dvorištu pre nego što je uopšte znala šta je to ljubav. Bio joj je prvi u svemu – prvi poljubac, prva ljubav, prvi ljubavnik. Pre njega je bila mršava, smetena, bojažljiva devojka, koja je mucala kad bi se uplašila, što je bilo često.

Devojka bez majke.

Odsada si odrasla žena, rekao je otac Vjan kad su prvi put prilazili ovoj kući. Tada je imala četrnaest godina, oči su joj bile natečene od plakanja i osećala je neizdrživ bol. U tren oka nekadašnji porodični letnjikovac se pretvorio u zatvor. Majka je bila mrtva manje od dve sedmice kada je otac digao ruke od roditeljstva. Otkako su stigli tu, nije je uhvatio za ruku, potapšao po ramenu, niti čak ponudio maramicu da obriše suze.

A-ali ja sam još devojčica, rekla je.

Više nisi.

Pogledala je u svoju mlađu sestru, Izabel, koja je u četvrtoj godini i dalje sisala palac i nije imala predstavu šta se dešava. Izabel je stalno zapitkiivala kada će mama doći kući.

Kad su se vrata otvorila, pojavila se visoka, mršava žena s nosom poput slavine i očima malim i tamnim kao grožđice.

To su devojčice?, pitala je žena.

Tata je klimnuo glavom.

Neće vam zadavati brige.

Sve se desilo tako brzo. Vjan nije ni shvatila šta se dešava. Otac je doveo ćerke i ostavio ih kao prljav veš neznancu. Među

devojčicama je bila tolika razlika u godinama da se lako moglo pomisliti kako su iz različitih porodica. Vjan je želela da uteši Izabel, stvarno je htela, ali Vjan je i sama toliko patila da nije mogla da misli ni na koga drugog, pogotovo ne na tako svoje-glavo, nestrpljivo i glasno dete kao što je bila Izabel. Vjan se još sećala tih prvih dana u kući: Izabeline vriske dok ju je madam tukla po guzi. Molila je svoju sestru ponavljajući joj svaki put: *Mon Dieu, Isabelle, prestani da cičiš. Samo uradi ono što ti kaže.* No čak i sa četiri godine Izabel je bila nepopravljiva.

Vjan je teško podnosila sve to – žalost za mrtvom majkom, bol što ih je otac napustio, iznenadnu promenu materijalnog stanja i Izabelinu neumornu potrebu za pažnjom kojom ju je opterećivala.

Antoan je spasio Vjan. To prvo leto posle majčine smrti njih dvoje su postali nerazdvojni. Vjan je u njemu našla spas. U šesnaestoj godini je ostala u drugom stanju, a u sedamnaestoj se udala i postala gazdarica kuće *Žarden*. Dva meseca nakon toga imala je pobačaj, posle čega je neko vreme bila potpuno izgubljena. Drugačije se nije moglo opisati. Sklupčala se u svoj bol i začaurila u njemu nesposobna da brine o bilo kome i bilo čemu – najmanje o svojoj sedmogodišnjoj sestri koja je stalno plakala i tražila pažnju.

Ali to je bilo davno i toga nije želela da se seća na ovako lep dan.

Naslonila se na muža a njihova ćerka je dotrčala do njih govoreći: – Spremna sam. Krećemo.

– Pa – rekao je Antoan s osmehom. – Princeza je spremna, što znači da moramo da krenemo.

Vjan se osmehnula i vratila u kuću po šešir koji je visio pored vrata. Kao plavokosa, porculanske, tanke kože i očiju plavih kao more uvek se štitila od sunca. Dok je ona namestila široki

slamnati šešir i uzela čipkaste rukavice i korpu za izlet, Sofi i Antoan su već bili ispred kapije.

Vjan im se pridružila na zemljanom putu ispred kuće, koji je bio jedva dovoljno širok za automobil. U daljini put se pružao kroz zelena polja, prošarana crvenim cvetovima maka i plavim cvetovima različka. Šuma je bila svedena na šumarke. U tom delu doline Loare polja su bila prekrivena senom više nego vinogradima. Iako udaljen manje od dva sata vozom od Pariza, ovaj kraj je ostavljao utisak jednog potpuno drugog sveta. Dolazilo je malo turista, čak i preko leta.

S vremena na vreme protutnjao bi automobil, ili bi prošao neki biciklista, ili volovska zaprežna kola, ali većinu vremena bili su sami na putu. Živeli su kilometar od Karivoa, gradića s manje od hiljadu duša, uglavnom poznatom kao usputno stajalište na hodočašću Svetoj Jovanki Orleanki. U gradu nije bilo industrije niti mnogo posla – osim na aerodromu, koji je bio ponos Karivoa. Jedini takav kilometrima unaokolo.

U gradu su uzane kaldrmisane ulice krivudale između starih kamenih kuća nezgrapno naslonjenih jedna na drugu. Kameni zidovi sa kojih se krunio malter bili su sakriveni listovima bršljana. Iako nije bila vidljiva, oronulost se uvek osećala. Mesto je građeno stotinama godina, kamen po kamen – vijugave ulice, nejednaki stepenici, ćorsokaci. Boje su davale živost kamenim kućama: crvene platnene nadstrešnice sa crnim metalnim obodom, na balkonima ograde od kovanog gvožđa ukrašene zdravcima u saksijama od terakote. Na svakom koraku nešto je mamilo pogled: puslice pastelnih boja u izlogu poslastičarnice, pletene korpe pune sira, šunke i *saucisson*,¹ šarene gajbe paradajza, patlidžana i krastavaca. Tog sunčanog dana kafei su

¹ Fr.: kobasica. (Prim. ured.)

bili puni. Muškarci su sedeli za metalnim stolovima, pili kafu, pušili cigarete ručno zavijene u smeđ papir i glasno razgovarali.

Uobičajen dan u Karivou. Gospodin Lašoa je meo ulicu ispred svoje *saladerie*,² madam Klone je prala izlog svoje radnje sa šeširima, dok je horda pubertetlija išla gradom šutirajući otpatke po ulici, deleći među sobom jednu cigaretu.

Na izlasku iz grada skrenuli su prema reci. Kad su našli ravno travnato mesto pored obale, Vjan je spustila korpu i raširila ćebe u senci kestena. Iz korpe je izvadila hrskavi baget, komad masnog kremastog sira, dve jabuke, nekoliko kao papir tankih reznjeva *bajon* šunke i bocu *bolenže* šampanjca iz trideset šeste. Nasula je mužu čašu šampanjca i sela pored njega dok je Sofi otrčala do obale reke.

Dan je brzo prošao u zadovoljstvu i razbibrizi pod toplim suncem. Pričali su, smejali se i uživali u hrani. Tek kasnije tog dana, kad se Sofi udaljila sa štapom za pecanje a Antoan počeo da plete venac od belih rada za ćerku, rekao je: – Hitler će nas uskoro sve uvući u rat.

Rat.

Tih dana su svi samo o tome pričali i Vjan nije htela to da sluša. Pogotovo ne na tako lep letnji dan.

Zaklonila je rukom oči i zagledala se u svoju ćerku. Iza reke prostirala se pažljivo i precizno obrađena zelena dolina Loare. Nije bilo ograda niti međa, samo kilometri brežuljkastih zelenih polja, šumarci i pokoja kamena kuća i ambar. Beli cvetići lebdeli su u vazduhu poput komadića pamuka.

Ustala je i pljesnula rukama. – Hajde, Sofi. Vreme je da idemo kući.

– Ne možeš to da ignorišeš, Vjan.

– Zar treba da tražim nevolje? Zašto? Ti si tu da nas zaštitiš.

² Fr.: piljarnica. (Prim. ured.)

Osmehujući se (možda i previše vedro), spakovala je stvari, okupila porodicu i pvela ih nazad zemljanim putem.

Za manje od trideset minuta našli su se ponovo ispred teške drvene kapije kamene kuće *Žarden*, letnjikovca koji je bio u posedu njene porodice već trista godina. Stara dvospratna kuća, koja je s vremenom posivela, imala je plave prozorske kapke koji gledaju na voćnjak. Bršljan je puzao uz dva odžaka sakrivajući cikle. Od prvobitne parcele ostalo im je svega sedam jutara. Preostalih dvesta jutara rasprodavano je tokom dva veka kako se bogatstvo njene porodice osipalo. Sedam jutara je bilo sasvim dovoljno za Vjan. Nije mogla da zamisli da bi joj ikad trebalo više.

Vjan je zatvorila vrata za njima. U kuhinji su sa gvođenog držača iznad peći visili bakarni i gvozdeni lonci i tiganji. S otkrivenih greda tavanice visili su osušeni strukovi lavande, ružmarina i majčine dušice. Bakarna sudopera pozelenela od godina upotrebe bila je toliko velika da se u njoj okupa manji pas.

Gips na unutrašnjim zidovima tu i tamo se ljuštio otkrivajući farbu iz minulih vremena. U dnevnoj sobi vladala je eklektična mešavina nameštaja i tkanina – malo kanabe presvučeno tapiserijom, obisonski tepisi, starinski kineski porcelan, cic i oslikano platno. Neke od slika na zidu bile su izvanredne – možda i vredne – a neke amaterske. Soba je izgledala zbrkano s nabacanim stvarima – oličenje izgubljenog novca i starinske mode, malo pohabana ali udobna.

Zastala je u dnevnoj sobi gledajući kroz staklena vrata koja su vodila u zadnje dvorište, gde je Antoan odgurivao Sofi u ljuljašci koju joj je sâm napravio.

Vjan je okačila šešir o kuku pored vrata i stavila kecelju vezujući je na leđima. Dok su se Sofi i Antoan igrali napolju, Vjan je spremala večeru. Umotala je ružičast svinjski file u debelo sečeno parče slanine, uvezala ga koncem i propržila na vrelom

ulju. Dok se svinjetina pekla u rerni, napravila je ostatak jela. U osam sati – tačno na vreme – pozvala ih je na večeru. Dok je slušala bat koraka, žamor i škripu stolica dok su sedali za sto, osmeh joj nije silazio s lica.

Sofi je sela na čelo stola noseći na glavi venčić od belih rada koju joj je Antoan napravio na obali reke.

Vjan je na sto spustila činiju iz koje se širio prijatan miris – pečena svinjetina s hrskavom slaninom i jabuke u sočnom sosu od vina servirani na podlozi od prženih krompira. Pored nje je stajala zdela svežeg graška potopljenog u puter i začinenog estragonom iz bašte. Naravno, tu je bio i hleb, koji je Vjan jutros ispekla.

Kao i uvek, Sofi je pričala sve vreme tokom večere. U tome je ličila na svoju tetku Izabel – devojčica koja ne ume da drži jezik za zubima.

Kad su konačno stigli do deserta – *île flottante*,³ ostrvaca od umućenih belanaca koja plutaju u gustom kremu od vanile – za stolom je zavládala tišina dok su se sladili.

– Pa – rekla je Vjan naposljetku gurajući od sebe poluprazan tanjir s poslasticom – sad je na redu pranje sudova.

– Oh, mama – negodovala je Sofi.

– Nema prenemaganja – rekao je Antoan. – Ne u tvojim godinama.

Vjan i Sofi su otišle u kuhinju, kao i svake večeri, zauzele svoja radna mesta – Vjan kod duboke bakarne sudopere, Sofi ispred kamene radne ploče – i počele da peru i brišu sudove.

Vjan je osetila kako se kroz kuću širi oštar sladak miris cigarete koju je Antoan uvek palio posle večere.

– Tata se danas nije nasmejao ni na jednu moju priču – rekla je Sofi dok je Vjan slagala sudove na tešku drvenu rešetku na zidu. – Nešto nije u redu s njim.

³ Fr.: šnenokle. (Prim. ured.)

– Nije se nasmejao? Pa, to je svakako razlog za brigu.

– Zabrinut je zbog rata.

Rat. Ponovo.

Vjan je oterala ćerku iz kuhinje. Gore, u Sofinoj sobi, Vjan je sedela na francuskom krevetu i slušala čavrljanje svoje ćerke dok je oblačila pidžamu, prala zube i smeštala se u krevet.

Vjan se nagnula da je poljubi za laku noć.

– Plašim se – rekla je Sofi. – Hoće li biti rata?

– Nemoj da se plašiš – rekla je Vjan. – Tata će nas čuvati. – Ali čim je to izustila, setila se kad je i njoj majka isto to rekla: *Nemoj da se plašiš.*

Bilo je to onda kad je njen otac otišao u rat.

Sofi nije bila ubeđena: – Ali...

– Nema ali. Nemaš razloga da brineš. Spavaj.

Ponovo je poljubila ćerku zadržavši usne na njenom obrašćiću.

Vjan je sišla niz stepenice i izašla u zadnje dvorište. Napolju je bilo sparno. U vazduhu se osećao miris jasmína. Zatekla je Antoana na jednoj od gvozdениh kafanskih stolica na travnjaku sa ispruženim nogama, neudobno iskrivljenog u stranu.

Stala je pored njega i spustila mu ruku na rame. Otpuhnuo je dim i duboko povukao još jedan. Onda je podigao pogled prema njoj. Na mesečini lice mu je bilo bleđo i senovito. Skoro neprepoznatljivo. Zavukao je ruku u džep prsluka i izvadio parče papira. – Mobilisan sam, Vjan. Ja i većina muškaraca između osamnaest i trideset pet godina.

– Mobilisan? Ali... nismo u ratu. Ja ne...

– U utorak moram da odem na zbornо mesto.

– Ali... ali... ti si poštar.

Dok ju je gledao u oči, odjednom je ostala bez daha. – Sada sam vojnik, izgleda.